

Betrokkenheid, dynamiek en inhoud

Wat heb ik genoten tijdens onze laatste Vriendenochtend. Als in een vogelvlucht kwam in een paar uur alles voorbij wat het werk in Ons' Lieve Heer op Solder zo mooi maakt. Betrokkenheid, dynamiek en inhoud. Zo'n veertig Vrienden van het museum kwamen bijeen in het Amsterdam Museum, het 'huis van een ander' maar nauw verbonden met het onze. Iedere aanwezige voelt zich betrokken bij Ons' Lieve Heer op Solder en draagt zijn of haar steentje bij – financieel en met raad en daad. Sommigen ook met tastbare geschenken: voorwerpen die het museum verrijken. Textiel, kant, zilver, goud, een miniatuuraltaar. Creatief zijn de suggesties die uit de verschillende gesprekken naar voren komen. Tips voor kerstkaarten, voor de fondsenwerving, voor de publieksbegeleiding. De ene Vriend praat me bij over het verschil tussen klooster en convent, een ander vertelt over de correcte naam van de verfkleur in onze kerk: paarse dodekop (en niet dodekop paars). Een derde vertelt over de Stille Omgang.

Naast het individuele contact bood deze bijeenkomst mij een mooie gelegenheid om de werkzaamheden van de afgelopen maanden in tien minuten samen te vatten. Ineens was ik me weer bewust van de grootse dynamiek van het bouwproces. We demonsterden een compleet huis, en dreven damwanden en funderingspalen tot grote diepte de grond in. Dagelijks wordt er vakwerk geleverd door ieder die bij de bouw betrokken is, onder aanvoering van Bouwbedrijf Van Schaik; in dit Haantje leest u er over. Het is een voorrecht om dit allemaal mee te maken: het nachtelijk transport van de oersterke damwandmachine was magistraal, de stenenbikker is meesterlijk.

Het hoofdprogramma van de Vriendenochtend bestond uit een rondleiding door de tentoonstelling over Jacob Cornelisz van Oostsanen. Deze presentatie van 16de-eeuwse kunst bracht ons dicht bij de inhoud van Ons' Lieve Heer op Solder. Het verhaal van het Mirakel van Amsterdam en de katholieke processies wordt in het Amsterdam Museum zo beeldend verteld dat we er waarschijnlijk onderdelen van laten doorleven in ons nieuwe museum, volgend jaar. Heerlijk om in één ochtend zoveel ideeën en inspiratie te delen. Ik zie al weer uit naar de volgende Vriendenbijeenkomst. Tot ziens!

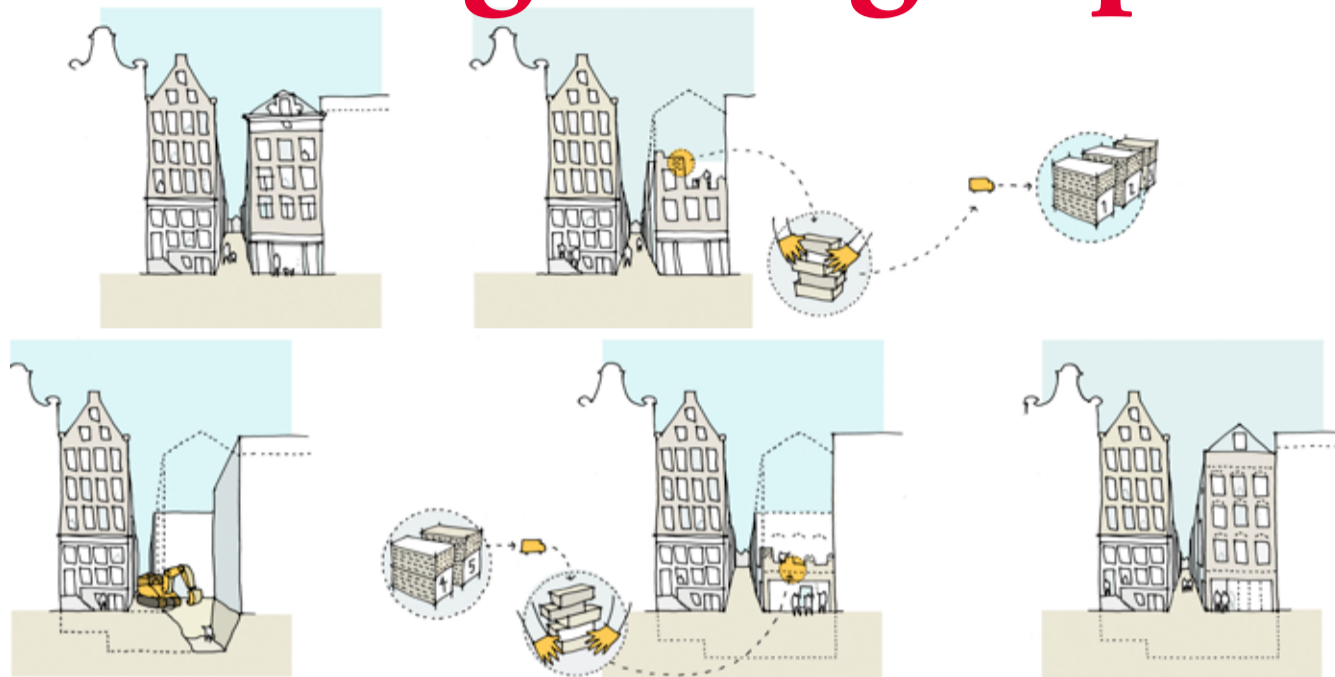
Judikje Kiers
directeur

Foto: Ineke Oostveen

Oude huis steen voor steen afgebroken

Een zorgvuldige operatie

Illustratie: Sabine Heine

Steen voor steen hebben medewerkers van onderaannemer Schijf begin dit jaar het buurpand van Museum Ons' Lieve Heer op Solder afgebroken. Later dit jaar zullen metselaars met dezelfde stenen het Nieuwe Huis weer opbouwen. In de tussentijd is er dan heel wat gebeurd. 'We doen alles heel bewust en weloverwogen.'

Aanvankelijk was het niet de bedoeling het huis aan de andere zijde van de Heintje Hoekssteeg te demonteren. Dit Nieuwe Huis moet op termijn het museum – ofwel het Oude Huis – ontlasten. Toekomstige bezoekers komen via het buurpand het museum binnen. Ze treffen er garderobe, sanitaire voorzieningen, museumwinkel en horeca aan. Ook biedt het Nieuwe Huis ruimte voor tijdelijke tentoonstellingen, ontmoeting en educatie.

Via een ondergrondse passage van 9 meter breed, 20 meter lang en 5 meter diep worden de twee panden met elkaar verbonden. Volgens de eerste plannen zouden bij het graven van deze ondergrondse museumruimte de gevels van het pand blijven staan; stevig gestut. Bij nader inzien leek dit toch te risicovol, niet alleen voor de gevels van het Nieuwe Huis, maar ook voor het oude monument zelf. Daarom is anderhalf jaar geleden uiteindelijk gekozen voor deze drastische aanpak.

Ziel behouden

Het besluit kwam in goed overleg met de gemeente en Monumentenzorg tot stand, zegt museumdirecteur Judikje Kiers. 'We graven eerst de onderdoorgang en zetten daarna de gevels terug zoals ze waren. Zoiets gebeurt wel vaker in de stad, maar dan is toch vaak zichtbaar dat het herbouw is, door ander voegwerk of door het verdwijnen van vuil en andere onregelmatigheden. Wij willen juist daar extra aandacht aan besteden.'

De directeur erkent dat daarbij de lat hoog ligt: 'Wij willen laten zien dat je gevels zodanig kunt herbouwen dat ze hetzelfde "oude gevoel" oproepen. We zullen ervoor zorgen

dat het oude patina bewaard blijft en dat de ziel van die oude bakstenen muur behouden blijft. Als iemand dat kan, zijn wij het, zeggen we altijd. We hebben het in de zolderkerk ook gedaan. Die is helemaal gerestaureerd, maar daarvan voel je niets. Hoewel de verf er nog maar twee jaar op zit, heeft iedereen het idee dat hij in een heel oud kerkje is.'

Geschiedenis lezen

De grote zorgvuldigheid die schilders en stukadoors in de kerk betrachtten, is ook voor de vaklui die het pand demonteerden en straks zullen herbouwen de leidraad. Voordat de gevels zijn afgebroken, zijn ze fotografisch vastgelegd. 'Ieder steentje is te zien, elk stukje vuil. We hebben alles heel goed gedocumenteerd, zodat we straks alles weer in oorspronkelijke staat kunnen terugbrengen. Om er zeker van te zijn, dat we dat goed doen, hebben we een stuk muur van ruim een vierkante meter als referentie bewaard, waarin ook het verband en het voegwerk goed zichtbaar zijn.'

De stenen zijn in genummerde zakken afgevoerd naar een opslagloods van aannemer Van Schaik in Breukelen, waar een van de laatste echte stenenbikers van Nederland de stenen onderhanden heeft genomen. Op pagina 2 leest u hoe Arie Tuls deze klus heeft aangepakt. Het oude kalk heeft hij van de stenen gebikt, het vuil liet hij zitten. Als straks de gevel herbouwd wordt, komt dat min of meer op dezelfde plek te zitten. Judikje Kiers: 'Wij zijn geen slopers. Nee, wij gaan heel zorgvuldig om met de geschiedenis, ook van het Nieuwe Huis. Hoewel het geen bijzonder monumentaal gebouw

is, willen we laten zien dat ook dit een historisch pand is. Aan het exterieur lees je de geschiedenis van een bouwwerk af, en daar horen ook de invloeden van weer en vervuiling bij.'

De directeur realiseert zich dat het museum hierin vrij ver gaat. 'Maar ik geloof er echt in. Het is een bewust proces, waarin we iedere stap goed doordacht zetten. Er zijn allemaal vakmensen aan het werk. Iedereen is zich goed bewust wat hij doet. Alles gebeurt met grote aandacht, niks op de automatische piloot.'

Transformeren

Passanten op de Oudezijds Voorburgwal zien op dit moment een bouwput waarin firma Van Halteren uit Bunschoten afgelopen weken de gigantische damwanden heeft geplaatst. Ze krijgen ook een zeldzaam kijkje op de bijzondere zijgevel van het museum. Aan de hekken rond de bouwput zien zij de tekeningen die Sabine Heine maakte en die in een paar oogopslagen het zorgvuldige proces van demonteren, graven en opbouwen tonen.

De wakkere kijker zal zien dat de gevel na herbouw er toch een beetje anders uit komt te zien, iets strakker en moderner, met nieuwe ramen in de zijgevel. In het volgende nummer van 't Haantje zal architect Felix Claus uitleggen welke keuzes hij daarbij maakte. Nu al kan directeur Kiers verklappen dat de transformaties aansluiten bij de nieuwe, openbare functie van het gebouw. 'We handhaven wat we kunnen handhaven, maar maken hier en daar ook aanvullingen. Zo ontstaat er een soort lappendeken van het oude, bestaande en het nieuwe metselwerk.' Het nieuwe pand moet van dezelfde kwaliteit zijn als het museum, besluit Kiers. 'Mijn motto is steeds: de architectuur van nu is het monument van morgen. Maar het Nieuwe Huis is wel dienstbaar aan het Oude Huis; het is geen architectonisch prestige-project op zichzelf. Dat neemt niet weg dat we topkwaliteit willen. Daarom hebben we voor architect Claus gekozen.'

Damwanden geplaatst

Op de millimeter nauwkeurig

Midden in de nacht, ergens half april, arriveerde een enorme grondwerk-machine van de Bunschoter firma Van Halteren op de Dam, op een dieplader van 24 meter lang. Vanaf daar begon het transport, over houten schotten, door de smalle Warmoesstraat en de nog smallere Lange Niezel. Aan het begin van de middag stond de negen meter hoge machine eindelijk op zijn plek aan de Oudezijds Voorburgwal, klaar om de damwanden 11 meter de grond in te drukken.

Het was een kunststukje, zegt uitvoerder Peter Hoogendoorn (56) van bouwbedrijf Van Schaik. Stroomkabels en uithangborden moesten worden verwijderd om ruimte te maken voor het gigantische transport. Twee weken later zou de machine, na gedane arbeid, weer terugrollen naar de Dam. Hoogendoorn is elke dag aanwezig op de bouw, in ieder

geval om de hekken te openen en ook weer af te sluiten. Af en toe verlaat hij de bouwplaats om op een ander bouwproject in de hoofdstad te kijken. Maar meestal is hij te vinden in de blauwe bouwkeet die boven de gracht is geplaatst, recht tegenover het museum.

Hij zit al dertig jaar in het vak, dus hij is onderhand wel wat gewend. Maar het tafereel waar we een dag na aankomst van de grondwerkmaschine naar staan te kijken, heeft ook hij nog niet vaak gezien. De machine is net begonnen de eerste van veertig damwandelementen de grond in te duwen. 'Twaalf jaar geleden heb ik hier in de buurt ook zo iets gezien. We maken niet zo vaak nieuwe kelders in hartje Amsterdam, en zeker niet zo groot en zo diep als hier.'

Barbecue

De damwanden zijn nodig voor de aanleg van de kelder van het Nieuwe Huis: de ondergrondse passage naar het Oude Huis, het museum. De eerste elementen glijden onder druk van de machine – het blok bovenin weegt zes ton – ogenschijnlijk eenvoudig de veengrond in, maar niet nadat mannen van Van Halteren heel secuur hun plaats hebben bepaald. Tijdens het proces checkt een van hen met de waterpas voortdurend of het wel goed gaat. De joekel van een machine werkt op de millimeter nauwkeurig.

Vooraf hebben mannen van Van Schaik tot vier meter onder N.A.P. de boel 'voorgeprikt', zoals uitvoerder Hoogendoorn het noemt. Met stalen pinnen hebben ze om de dertig centimeter proefgaten geboord, om te kijken of er geen obstakels in de grond zitten. 'Als de damwanden op obstakels stuiten, krijg je tijdens het drukken verplaatsingen onder de grond. Dat is heel riskant. Bij het voorprikken zijn we op enkele plaatsen op houten fundering gestuit. Die hebben we vervolgens weg gefreesd. Zo'n freesmachine merkt dat amper, die vreet zich overal doorheen.'

Het komt zelden voor dat er dieper dan vier meter nog obstakels in de grond zitten. Dat blijkt ook bij het plaatsen van de eerste damwandelementen. Het gaat allemaal voor spoedig, ziet Hoogendoorn. 'Als de wanden erin zitten, gaan er ongeveer zeventig palen de grond in, 19 meter diep. Daarna gaan we eerst de grote kelder maken. Die moet met de bouwvak klaar zijn, want de museum-directrice heeft ons een barbecue beloofd op de vloer van de kelder.'

Grote foto: Nachtransport van de damwandstelling. Foto links en hierboven: Plaatsen van de damwanden. Fotografie: Co de Kruijff

Vinger aan de pols

Tijdens werkzaamheden in het museum en op de plaats van het buurpand houdt het bedrijf Brem, gespecialiseerd in funderingsexpertise, voortdurend vinger aan de pols. Het bedrijf verricht continu metingen die vervormingen aan het pand of verzakkingen kunnen registreren. Ook meet het de trillingen in het pand. Directeur Erik de Bruin van Brem: 'We doen dat met bewaking op afstand. Als bijvoorbeeld de trilling te groot wordt, krijgen we een sms'je – ja, de techniek staat voor niks. We hebben overal in het museum sensoren aangebracht die de gevoelige druk meten. Ook hebben we peilbuizen bevestigd om de grondwaterstand te monitoren.' Tot nu toe gaat alles goed, constateert De Bruin tevreden. Maar alertheid is steeds geboden. 'Er kan van alles misgaan, bijvoorbeeld als de grondwaterstand te laag komt. Dan komt een deel van de oude houten palen droog te staan, waardoor ze kunnen verpulveren en de panden gaan verzakken. Ook kunnen er grondverschuivingen optreden, waardoor muren

verzakken. Tot nu toe hebben we van dat alles nog niks gemeten, gelukkig.' Gezien de grote cultuurhistorische waarde van het museum luistert de monitoring erg nauw. Dat maakt dit project voor De Bruin bijzonder en ook wel een beetje spannend. En de locatie natuurlijk. 'Wat een drama om hier te komen', had de directeur nog verzucht bij het betreden van de bouwkeet. 'Het lijkt wel of er steeds meer toeristen in de binnenstad komen.'

Zijn bedrijf hield in het verleden alleen toezicht bij bouwprojecten via 'een mannetje ter plaatse'. Ruim tien jaar geleden kwam daar ook monitoring bij, dat wil zeggen: het correct meten en online presenteren van de gegevens. 'En op tijd. Want het heeft natuurlijk geen zin om pas na een paar dagen te melden dat de kans op instorten op een bepaald moment groot was. We blijven alert. Alle dagen en nachten van de week. Er mag ons niets ontgaan!'

Stenenbikker aan het werk

Een kwestie van ervaring

Ongeveer 25.000 bakstenen van het buurpand van Museum Ons' Lieve Heer op Solder heeft bikker Arie Tuls door zijn handen laten gaan. Eind januari begon hij met bikken, ongeveer twee maanden later was hij klaar. Medio maart nam een kleine delegatie van het museum een kijkje.

In een oude loods in het centrum van Breukelen zit Arie Tuls op de grond. Althans, zo lijkt het vanaf een afstandje. Wie dichterbij komt, ziet dat hij op een stuk piepschuim op een brede balk zit, die aan één zijde op een dakpan rust. Aan weerszijden van de balk rusten zijn benen, gestoken in een feloranje skibroek, op de betonnen vloer. Links ligt een berg nog niet gebikte stenen, rechts groeit langzaam de hoop stenen die hij onder handen heeft genomen. Het kalk en cement hakht hij eraf. 'Nee, ik hak niet, ik schuif. Niet te hard, want dan sla je ze doormidden. Je ziet, het glijdt eraf. Het lijkt zo eenvoudig, maar je vergist je. Bikken is een vak, een eeuwenoud vak. Kijk maar naar mensen die het vak niet verstaan: die maken allemaal stenen met hapjes eruit. Dat zal mij niet gebeuren. Dat is een kwestie van ervaring.'

Lekker goedkoop

Arie Tuls (56) uit Middelharnas heeft die ervaring in huis, als een van de weinigen nog in Nederland. 'Ik deed het al toen ik een jaar of 12 was. Ik heb het van mijn vader geleerd. Ik was al vroeg bij hem aan het werk; dat was natuurlijk lekker goedkoop. Hij begon ooit in de kolen, stapte over naar fruit en ging vervolgens in de stenen. Mijn broers zitten nog steeds in de stenenhandel. Ik werk veel voor ze.' Lang niet altijd werkte Tuls te midden van de stenen. Ooit volgde hij de opleiding werktuigbouwkunde en werkte hij in technische beroepen. Daarna werd hij leraar wiskunde op een middelbare school. Maar dat liep op den duur niet lekker, zegt hij. 'Kijk, ik ben *no nonsense* opgevoed. Ik heb mijn opleidingen allemaal zelf moeten betalen en organiseren. Ik moest er keihard voor werken. Kom daar nou eens om. Die kinderen van tegenwoordig willen allemaal het hoogste resultaat met een minimale inzet. En maar zeuren dat de cijfers slecht zijn. Daar kon ik niet mee omgaan. Dat lesgeven lukte op den duur niet meer. Laten we het er maar op houden dat het door mijn persoonlijkheid kwam.'

Een terugkeer naar de werktuigbouwkunde zat er niet in en dus begon Tuls tien jaar geleden voor zichzelf als stenenbikker. 'Drie dagen per week, en als het nodig is meer dagen. Het is momenteel wat dun in de bouw, maar tot nu toe heb ik nooit zonder werk gezeten.'

Genummerde pallets

Voor de bouw van het buurpand van Museum Ons' Lieve Heer op Solder zijn stenen uit verschillende perioden gebruikt uit de negentiende eeuw gebruikt. De ene soort baksteen is duidelijk harder dan de andere, legt Tuls uit. 'Harde steen is het makkelijkst, bij zachte steen moet je oppassen.' Hij bikt er gemiddeld zo'n 900 op een dag. Iemand met weinig ervaring komt nog niet aan de helft, en veroorzaakt bovendien veel meer breuken. 'Op de 100 sla ik er nog geen 2 kapot.' Achter hem staan in genummerde zakken de stenen te wachten die Tuls nog moet bewerken. Hij schat dat het er nog een kleine 3.000 zijn. 'Prima. Ik zit hier warm en droog. Dat is vaak wel anders, dan zit ik in de buitenlucht. Meestal is het 's winters veel te koud voor dit werk. Het bovenlijf is steeds in beweging, maar het onderlijf is stil.' Het verklaart waarom de bikker, zelfs in de overdekte loods, een skibroek en warme bergschoenen draagt. Achter in de loods staan de gebikte stenen op genummerde pallets te wachten. De pallets zijn in folie gewikkeld, om te voorkomen dat de stenen tijdens het vervoer naar Amsterdam alsnog kapot gaan. Iets verderop hebben metselaars van de gebikte stenen alvast een proefmuurtje gemaakt. Zo vinden de stenen van de bikker dus straks hun vertrouwde plek weer.

Vriendenochtend

Het was koud en nat en de poort in de Kalverstraat naar Café Mokum van het Amsterdam Museum was nog dicht. Een aantal vrienden van Museum Ons' Lieve Heer op Solder stond op zaterdagochtend 10 mei, kleumend te wachten voor aanvang van de eerste vriendenochtend dit jaar. 'Dat gaat in het eigen museum toch wel anders', schoot het door menig hoofd. Daar gaat de deur lekker vroeg open en staan thermoskannen met koffie klaar in het kleine keukentje. Maar het kwam goed. Snelle professionele bediening zorgde voor koffie met taart.

Zo'n veertig vrienden waren aanwezig. Judikje Kiers vertelde hun over de laatste ontwikkelingen op de bouwplaats van Oudezijds Voorburgwal 38. Over de stenenbikker die tienduizenden bakstenen afgebikt heeft zodat deze gebruikt kunnen worden bij het herbouwen van de nieuwe gevel. En iedereen zag het helemaal voor zich, de bizarre tocht van de reusachtige damwandstelling door de nauwe straatjes van de binnenstad. Veel vrienden namen zich voor snel ter plekke te gaan kijken. Want het bouwen gaat nu opeens heel snel. Men verbaasde zich over de planning van het museum om over een jaar de nieuwbouw af te hebben en rond de zomer van 2015 het nieuwe deel van het museum te openen. Het inhoudelijke deel van de ochtend was een rondleiding door de tentoonstelling 'Van Oostsanen, De eerste Hollandse Meester'. Getoond worden verfijnde panelen en altaarstukken van diens hand, maar ook nooit eerder tentoongestelde houtsneden en kleine prenten die pelgrims in de 16de eeuw graag kochten als souvenir. Van Oostsanen deed goede zaken in de Kalverstraat waar

zijn atelier gevestigd was. En de handel groeide want steeds meer pelgrims uit binnen- en buitenland kwamen naar de Heilige Stede waar de Heilige Hostie vereerd werd. Van Oostsanen beschilderde doeken met daarop het verhaal van het Mirakel van Amsterdam. Delen van deze Mirakeldoeken zijn bewaard gebleven en zijn speciaal voor deze tentoonstelling gerestaureerd. Misschien dat onderdelen van de tentoonstelling die ingaan op tradities van katholiek Amsterdam, aanknopingspunten vormen voor een opstelling in het nieuwe deel van Ons' Lieve Heer op Solder. Hoe precies, dat is nog niet beslist. De ochtend eindigde met onverdeeld enthousiasme. In de nagebootste kapel uit de Heilige Stede werd nog even nagepraat. Het uitstapje naar het Amsterdam Museum was iedereen goed bevallen. De ochtend gaf inzicht en begrip voor de samenwerking die we als musea met elkaar zijn aangaan. Inhoudelijk liggen er kansen en niet alleen in deze tentoonstelling. Zo sloten we de vriendenochtend, heel passend, toch nog af in een kapel.

Ja, ik word vriend van Ons' Lieve Heer op Solder en steun het museum voor

- € 25,- per jaar
 Een hoger bedrag, namelijk € _____ per jaar

Naam _____

Adres _____

Postcode en woonplaats _____

Telefoonnummer / e-mail adres _____

Handtekening _____

Stuur deze bon op naar: Museum Ons' Lieve Heer op Solder
Oudezijds Voorburgwal 40 1012 GE Amsterdam
Vrienden van Museum Amstelkring rek.nr. NL78INGB0004980924

Van Oostsanen – de eerste Hollandse meester

In Amsterdam en Alkmaar is een grootte overzichtstentoonstelling te zien rondom de 16de-eeuwse kunstenaar Jacob Cornelisz van Oostsanen. In zijn eigen tijd was Van Oostsanen een gevierd kunstenaar en succesvol ondernemer. Nu, vijf eeuwen na zijn glorierijke carrière, keren tientallen kunstwerken uit gerenommeerde musea van over de hele wereld terug naar Nederland. Samen laten ze zien hoe Van Oostsanens ongekend hoge kwaliteit en oog voor details de basis legden voor de latere bloei van de Hollandse schilderkunst. Van 15 maart tot en met 29 juni 2014 bieden het Amsterdam Museum, Stedelijk Museum Alkmaar en de Grote Kerk Alkmaar een unieke kans om zijn prachtige en veelzijdige oeuvre te ontdekken. Voor meer informatie kijk op www.vanoostsanen.nl

De Gelovige Stad

In samenwerking met diverse culturele en religieuze instellingen hebben we onder de noemer *De Gelovige Stad* een online platform gecreëerd omtrent het thema religie en geloofsbeleving in Amsterdam. Op de website www.degelovigestad.nl kan men op een laagdrempelige en originele manier kennis maken met diverse vormen van geloofsbeleving in Amsterdam. De website biedt een overzicht van locaties en evenementen in de stad waar op religieuze en/of artistieke wijze wordt nagedacht over zingeving en religie. Op www.degelovigestad.nl is door-

lopend een gevarieerd aanbod van tentoonstellingen, evenementen, lezingen, workshops en activiteiten voor jong en oud te vinden.

Lezing

Op zondag 15 juni en zondag 26 oktober organiseert de Vrije Academie de lezing **Amsterdammers: geloofsfanaten of vriendenkers** in het museum. Tijdens deze lezing vertelt Hans Luiten het verhaal van Amsterdam, de stad die zich graag beroept op haar liberale tradities. Inschrijven is verplicht en kan via de Vrije Academie.

Colofon

De verantwoordelijkheid voor gesigneerde stukken berust geheel bij de auteurs. Overname van teksten of delen ervan is slechts toegestaan met bronvermelding en/of schriftelijke toestemming van de auteur.

Interviews: Bert van der Kruk
Redactie: Birgit Büchner, Judikje Kiers, Hannah Goeman Borgesius
Vormgeving: Studio Berry Slok
Druk: Drukkerij Tesink
Foto's: Museum Ons' Lieve Heer op Solder, tenzij anders vermeld
© Ons' Lieve Heer op Solder

Europa investeert in uw toekomst uit het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO)